

‘ธงทอง’ กับความทรงจำ สมเด็จพระสังฆราชสิ้นพระชนม์

วันที่ 24 ตุลาคม เป็นวันครบรอบ 1 ปี นับแต่วันสิ้นพระชนม์ของ
สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

(อ่านต่อหน้า 13)

หมายเหตุ - นายทองทอง จันทรางศุ ที่ปรึกษา
สำนักนายกรัฐมนตรี อดีตปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
เขียนบทความชื่อ “ความทรงจำสมเด็จพระ
สังฆราชสิ้นพระชนม์” ส่งให้กองบรรณาธิการ
หนังสือพิมพ์มติชน ลงตีพิมพ์จำนวน 2 ตอน โดย
มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ต่อจากหน้า 1

ขณะที่เมื่อเกิดเหตุสิ้นพระชนม์นั้น ผมรับ
ราชการอยู่ในตำแหน่งปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
มีหน้าที่เกี่ยวข้องอยู่กับการเตรียมและ การจัด
งานพระศพ ประกอบกับเจ้าประคุณสมเด็จพระ
สังฆราชพระองค์นั้นทรงเป็นพระอุปฆาตใน
คราวเมื่อผมอุปสมบทเป็นพระภิกษุภาคหลวง เมื่อ
พุทธศักราช 2538

ผมจึงอยู่ในฐานะเป็นสัทวิหริกของพระองค์
ท่านด้วยผู้หนึ่ง สิ่งที่ได้ปฏิบัติหรือพบเห็นเมื่อ
ปีที่แล้ว แม้เป็นประสบการณ์ส่วนตัวแต่ก็น่า
จะเป็นประโยชน์ หากจะได้บันทึกเหตุการณ์
ประวัติศาสตร์นี้ไว้สำหรับผู้สนใจจะได้สืบค้นใน
ภายภาคหน้า ผมจึงเรียบเรียงบันทึกนี้ขึ้น เพื่อ
ทบทวนความจำของตนเอง และหวังว่าจะเป็น
ประโยชน์แก่ผู้อ่านตามสมควร

เจ้าประคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระ
สังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก มี
พระชนมายุครบ 93 ปี เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2556
แต่ในการฉลองโอกาสสำคัญครั้งนี้ พระสุขภาพ
พลานามัยไม่เอื้ออำนวยให้สามารถเสด็จออกจาก
ณ ตึกกสิณญาณสามัคคีพยาบาล โรงพยาบาล
จุฬาลงกรณ์ สภาอากาศไทย ที่ประทับอยู่แล้ว
นานปีได้

แม้จะรู้อยู่แก่ใจว่าพระชนมายุอยู่ในเขตที่ทรง
ชรามากแล้วก็ตาม แต่หัวใจของชาวพุทธทุกคน
ก็ย่อมปรารถนาที่จะให้ดำรงพระชนมายุยืนยาวที่สุด
เพื่อเป็นมิ่งขวัญและเป็นหลักที่พึ่งทางจิตใจแก่
พุทธศาสนิกชนทั้งปวงอีกช้านาน

อีกทั้งธรรมเนียมไทยของเรา การตระเตรียม
ความพร้อมในเรื่องงานศพงานเมรุ ก็เป็นเรื่องที่
ถือกันเคร่งครัดว่าไม่ควรแม้แต่จะคิด เว้นแต่มี
เหตุจำเป็นจนถึงที่สุดเท่านั้น

‘ธงทอง’ กับ ความทรงจำ สมเด็จพระสังฆราชสิ้นพระชนม์ (1)

ราชพุทธนิมิต และภิกษุวัดบวรฯ อีกรูปหรือสองรูป
ทางฝ่ายฆราวาสมีผมและข้าราชการจาก
สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีอีกสามคน ผู้
อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
นายพนรัตน์ เบญจวัฒน์นันท์ พร้อมคณะ
ข้าราชการจากสำนักพระราชวัง รวมตลอดถึง
ผู้เกี่ยวข้องอีกจำนวนหนึ่ง

ข้อหารือเข้านั้นสรุปว่าเนื่องจากพระอาการไม่
น่าวางใจจึงมีความจำเป็นต้องเตรียมสถานที่สำหรับ
พิธีไว้ เพื่อใช้ราชการหากเกิดเหตุสิ้นพระชนม์ ดัง
นั้น จึงแบ่งปันหน้าที่ว่าใครต้องทำอะไรบ้าง หากเกิด
เหตุดังกล่าว ทางฝ่ายวัดบวรนิเวศน์จะเร่งทำความสะอาด
และจัดตั้งอาสนะสงฆ์ ขิดผ้าผืนท้องพระ
โรงด้านตะวันตกตลอดแนว และย้ายพระแท่น
เบญจปฏิมาเศวตฉัตรของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า
กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ที่ประดิษฐานอยู่หน้า
พระฉากด้านทิศใต้ของท้องพระโรงไปประดิษฐานที่
ต้นอาสนะสงฆ์ กับจะดูแลความเรียบร้อยของไฟฟ้า

ป้ายวันนั้น ผมยังคงปฏิบัติราชการตามปกติ
แต่ก็ได้รับแหวะวังเฝ้าสดับตบรับฟังข่าวคราวที่
เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดอยู่โดยตลอด กระทั่งเสร็จ
ราชการปกติเวลาเย็นกลับที่พัก ผมย้อนกลับไป
ที่วัดบวรนิเวศน์อีกครั้งหนึ่ง ที่สำนักเพ็ชรมีสมเด็จพระ
พระวันรัตอำนวยการจัดสถานที่และดูแลความ
เรียบร้อยอยู่ โดยมีเจ้าคุณพระพรหมมณีจากวัด
ราชบพิธ มาช่วยเป็นกำลัง

นอกจากนั้นยังมีทั้งชาววัดและชาววังมา
ช่วยงานอยู่ราวสิบกว่าคน มีการตั้งนั่งร้านเหล็ก
ชั่วคราวขึ้นเพื่อเปลี่ยนดวงโคมที่หลอดไฟขาด
และติดตั้งดวงไฟฟ้าเพิ่มเติมในบางจุดระหว่างที่
อยู่ที่สำนักเพ็ชรนั่นเอง

เจ้าคุณพระศากยวงศ์วิสุทธิ์ (ดร.พระอนิล
มาน ธมฺมสากิโย) ซึ่งเฝ้าพระอาการอยู่โดยใกล้ชิด
อยู่ที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ โทรศัพท์มาแจ้ง
ข่าวว่าพระอาการอยู่ในภาวะวิกฤตและความดัน
พระโลหิตตกลงโดยลำดับ ผมอยู่ได้นานชั่ววูบออก

นพรัตน์ ที่ได้พบกันเมื่อตอนเช้าแล้วรอบหนึ่ง
หลังจากนั้นคุยกันไปสักพักก็มีหม่อมเจ้ามงคล
เฉลิม ยุคล เสด็จมาสมทบ (เนื่องจากโอรสของ
ท่าน คือ พระมหา หม่อมราชวงศ์กันทรวิธน์ ปธ.3
ซึ่งบวชเป็นพระภิกษุภาคหลวงปีเดียวกับผมอยู่ใน
คณะผู้ถวายการดูแลและเสด็จมาประทับ ณ โรง
พยาบาลจุฬาลงกรณ์ เป็นเหตุให้ท่านชายมีความ
คุ้นเคยกับพระวัดบวรฯ)

เรื่องที่สนทนากันก็คืองานเบื้องต้นที่
ต้องปฏิบัติในวันรุ่งขึ้นคือ การเชิญพระศพจากโรง
พยาบาลจุฬาลงกรณ์กลับไปยังตำหนักเพ็ชร เพื่อ
สร้างน้ำพระศพในงานพระราชพิธีของหลวง รวม
ทั้งการประสานงานกับผู้เกี่ยวข้องโดยรวมด้วย
เมื่อเริ่มพูดคุยกันนั้น ยังไม่มีการออกประกาศเรื่อง
การสิ้นพระชนม์อย่างเป็นทางการจากคณะแพทย์
ของโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ซึ่งกำลังดำเนินการ
อยู่อย่างรีบด่วน

ผมโทรศัพท์แจ้งให้รองนายกรัฐมนตรี (นาย
นิวัฒน์ธำรง) ทราบถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และ
เรียนด้วยว่าหลังจากมีแถลงการณ์ของคณะ
แพทย์อย่างเป็นทางการแล้ว เข้าใจว่าจะมีประกาศ
สำนักพระราชวังเรื่องการไว้ทุกข์ในพระราชสำนัก
ตามมา เมื่อมีประกาศทั้งสองฉบับแล้วรัฐบาล
จะได้ออกประกาศเรื่องให้ข้าราชการไว้ทุกข์ตาม
ธรรมเนียมที่เคยปฏิบัติมา ทั้งนี้ เป็นหน้าที่ของ
สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีที่จะออกประกาศ
ดังกล่าวและผมได้ประสานโดยตรงกับเลขาธิการ
คณะรัฐมนตรี (นายอำพน กิตติอำพน) และ
ผู้บริหารของกรมประชาสัมพันธ์ด้วยแล้ว

อีกสักครู่หนึ่งก็มีนายแพทย์ผู้ใหญ่ของโรง
พยาบาลท่านหนึ่ง (ดูเหมือนจะเป็นท่านรอง
ผู้อำนวยการโรงพยาบาล) เข้ามากราบหม่อมเจ้า
คุณพระเทพปริยัติมุนี พร้อมทั้งนำแถลงการณ์

ประโยชน์แก่ผู้อื่นตามสมควร

เจ้าประคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก มีพระชันษาครบร้อยปี เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2556 แต่ในการฉลองโอกาสสำคัญครั้งนั้น พระสุขภาพพลานามัยไม่เอื้ออำนวยให้สามารถเสด็จออกจาก ณ ตึกวชิรญาณสามัคคีพยาบาล โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทย ที่ประทับอยู่แล้วนานปีได้

แม้จะรู้อยู่แก่ใจว่าพระชนมายุในเขตที่ทรงชรามากแล้วก็ตาม แต่หัวใจของชาวพุทธทุกคนก็ย่อมปรารถนาที่จะให้ดำรงพระชนม์ยืนยาวที่สุด เพื่อเป็นมิ่งขวัญและเป็นหลักที่พึ่งทางจิตใจแก่พุทธศาสนิกชนทั้งปวงอีกยาวนาน

อีกทั้งธรรมเนียมไทยของเรา การตระเตรียมความพร้อมในเรื่องงานศพงานเมรุ ก็เป็นเรื่องที่ถือกันเคร่งครัดว่าไม่ควรแม้แต่จะคิด เว้นแต่มีเหตุจำเป็นจนถึงที่สุดเท่านั้น

ดังนั้น การเตรียมการเผื่อล่วงหน้าสำหรับกรณีการสิ้นพระชนม์ของเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราชจึงอยู่นอกเหนือการดำเนินการของผู้ใดทั้งสิ้น

ถึงแม้ว่าใจของเราจะปรารถนาให้หันเวลาแห่งความสูญเสียอย่าเพิ่งเข้ามาใกล้เพียงไรก็ตาม แต่สามัญลักษณะที่เป็นไปตามธรรมดาของโลกก็ไม่สามารถหยุดยั้งความเปลี่ยนแปลงทั้งหลายได้

ผมได้ยินข่าวอยู่เป็นระยะๆ ว่าพระสุขภาพและพระอาการของเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช อยู่ในลักษณะที่อ่อนพระกำลังลงโดยลำดับ กระทั่งเช้าวันพฤหัสบดีที่ 24 ตุลาคม 2556 ผมได้รับการติดต่อประสานงานเป็นการด่วนจากทางวัดบวรนิเวศให้ไปประชุมหารือด้วยข้าราชการสำคัญที่ตำหนักเพชร วัดบวรนิเวศวิหาร

ถ้าจำไม่ผิดผมรีบไปถึงวัดเวลาประมาณเกือบสิบนาฬิกา ได้รับทราบเป็นการภายในเบื้องต้นว่า พระอาการเข้าขั้นไม่สู้ดี และเป็นเวลาอันสมควรที่ต้องคิดอ่านเตรียมการเรื่องงานพระศพไว้บ้างแล้ว พระเถระที่ร่วมหารือในวันนั้นมีสมเด็จพระวันรัตเป็นประธาน นอกจากนั้นก็ยังมี พระโสภณคณาภรณ์ พระบวรสุทธีวงศ์ (เวลานับนี้เป็นพระ

ราชทูตทิเบต) และภิกษุวัชรบวร อิทธิบาทหรือสองรูปทางฝ่ายฆราวาสมีผมและข้าราชการจากสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีอีกสามคน ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ นายณพรัตน์ เบญจวัฒน์นันท์ พร้อมคณะข้าราชการจากสำนักพระราชวัง รวมตลอดถึงผู้เกี่ยวข้องอีกจำนวนหนึ่ง

ข้อหารือเข้านั้นสรุปว่าเนื่องจากพระอาการไม่น่าวางใจจึงมีความจำเป็นต้องเตรียมสถานที่ตำหนักเพชรไว้ เพื่อใช้ราชการหากเกิดเหตุสิ้นพระชนม์ ดังนั้น จึงแบ่งปันหน้าที่ว่าใครต้องทำอะไรบ้าง หากเกิดเหตุดังกล่าว ทางฝ่ายวัดบวรนิเวศนั้นจะเร่งทำความสะดวกและจัดตั้งอาสนะสงฆ์ ชิดผ้าผืนห้อยพระโรงด้านตะวันตกตลอดแนว และย้ายพระแท่นเบญจปฏิมาเศวตฉัตรของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ที่ประดิษฐานอยู่หน้าพระฉากด้านทิศใต้ของท้องพระโรงไปประดิษฐานที่ต้นอาสนะสงฆ์ กับจะดูแลความเรียบร้อยของไฟฟ้าแสงสว่างและดวงโคมต่างๆ ตลอดถึงการทำงานของเครื่องปรับอากาศให้พร้อมใช้งานได้เต็มที่ด้วย

ส่วนทางสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และสำนักพระราชวัง จะได้เตรียมปฏิบัติหน้าที่ในส่วนที่เกี่ยวข้องให้พร้อมเพรียง นอกจากนั้นได้คิดอ่านกันด้วยว่าจะจะมีพุทธศาสนิกชนจำนวนมากมาร่วมในงานพระราชพิธีสงฆ์พระศพ เพื่ออนุโลมตามธรรมเนียมที่ได้มีการปฏิบัติในงานพระศพสมเด็จพระบรมวงศ์ศัลยาณราชที่ผ่านมา น่าจะได้เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ถวายน้ำสรงหน้าพระรูปเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช ในสถานที่ที่เหมาะสมภายในบริเวณวัดบวรนิเวศที่อยู่ไม่ห่างไกลจากตำหนักเพชรด้วย ที่สุดตกลงกันได้ว่าควรจะได้เตรียมห้องโถงกลางของตึกมณเฑียรนาถวิทยาทานไว้ โดยขอให้ทางวัดบวรนิเวศเป็นผู้ปฏิบัติในส่วนนี้โดยตรง

การหารือเข้าวันนั้นใช้เวลาไม่นานนัก เสร็จแล้วก็แยกย้ายกันไปทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย เมื่อผมกลับมาที่ทำงานที่ทำาเนียบรัฐบาลก็ได้โทรศัพท์รายงานเหตุการณ์และการปฏิบัติที่ได้หารือกันไว้รองนายกรัฐมนตรี นายนิวัฒน์ธำรง บุญทรงไพศาล ซึ่งกำกับดูแลราชการสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีทราบตามแบบแผนทางราชการ

บ่ายวันนั้น ผมยังคงปฏิบัติราชการตามปกติ แต่ก็ได้ระแวงระวังเฝ้าสดับตริบฟังข่าวคราวที่เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดอยู่โดยตลอด กระทั่งเสร็จราชการปกติเวลาทราบสิบนาฬิกา ผมย้อนกลับไปวัดบวรนิเวศอีกครั้งหนึ่ง ที่ตำหนักเพชรมีสมเด็จพระวันรัตอำนวยความสะดวกที่และดูแลความเรียบร้อยอยู่ โดยมีเจ้าคุณพระพรหมมุนีจากวัดราชบพิธ มาช่วยเป็นกำลัง

นอกจากนั้นยังมีทั้งชาววัดและชาววังมาช่วยงานอยู่ราวสิบกว่าคน มีการตั้งนั่งร้านเหล็กชั่วคราวขึ้นเพื่อเปลี่ยนดวงโคมที่หลอดไฟขาดและติดตั้งดวงไฟฟ้าเพิ่มเติมในบางจุดระหว่างที่อยู่ตำหนักเพชรนั่นเอง

เจ้าคุณพระศากยวงศ์วิสุทธิ์ (ดร.พระอนิลมาน ธมฺมสากิโย) ซึ่งเฝ้าพระอาการอยู่โดยใกล้ชิดอยู่ที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ โทรศัพทมาแจ้งข่าวว่าพระอาการอยู่ในภาวะวิกฤตและความดันพระโลหิตตกลงโดยลำดับ ผมอยู่ได้ยินข่าวจึงออกเดินทางจากตำหนักเพชรในเวลาประมาณ 18.30 น. กว่าที่จะเดินทางถึงโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ และขึ้นลิฟต์ไปยังชั้นพระมหากรุณาธิคุณ หรือชั้น 6 ของตึกวชิรญาณสามัคคีพยาบาลซึ่งเป็นที่พักับ นาฬิกาก็บอกเวลา 19.30 น.

ทันทีที่ผมไปถึงก็ได้รับทราบข่าวว่าเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราชเพิ่งสิ้นพระชนม์ไปก่อนหน้านั้นเพียงไม่กี่นาที ตามบริเวณทางเดินและห้องใหญ่น้อยที่อยู่โดยรอบใกล้เคียงกับห้องที่ประทับมีผู้คนมากหน้าหลายตา ทุกคนอยู่ในอาการเศร้าโศกและมีสีหน้าสลดอยู่ด้วยกันทั้งสิ้น เจ้าคุณพระศากยวงศ์วิสุทธิ์ได้เมตตานำผมเข้าไปที่ห้องห้องที่ประทับเพื่อผมจะได้กราบสักการะพระศพที่ประดิษฐานอยู่บนพระแท่นมรรทพพยาบาลในห้องนั้น

เมื่อสักการะพระศพแล้วผมเดินเลี้ยวออกมาที่ห้องอีกห้องหนึ่งซึ่งอยู่ไม่ไกลกันนัก มีลักษณะคล้ายห้องประชุมเพราะมีโต๊ะขนาดใหญ่อยู่ตรงกลาง และมีเก้าอี้ประมาณสิบตัวล้อมรอบ นอกจากนั้นยังมีโซฟาตัวเชื่องวางชิดผ้าผืนอยู่อีกสองสามตัวในห้องนั้นมีเจ้าคุณพระเทพปริยัติวิมล พระเถระผู้ใหญ่จากวัดบวรนิเวศนั่งอยู่พร้อมด้วยผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ คือคุณ

ของโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ซึ่งกำลังดำเนินการอยู่อย่างรีบด่วน

ผมโทรศัพท์แจ้งให้รองนายกรัฐมนตรี (นายนิวัฒน์ธำรง) ทราบถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และเรียนด้วยว่าหลังจากมีแถลงการณ์ของคณะแพทย์อย่างเป็นทางการแล้ว เข้าใจว่าจะมีประกาศสำนักพระราชวังเรื่องการไว้ทุกข์ในพระราชสำนักตามมา เมื่อมีประกาศทั้งสองฉบับแล้วรัฐบาลจะได้ออกประกาศเรื่องให้ข้าราชการไว้ทุกข์ตามธรรมเนียมที่เคยปฏิบัติมา ทั้งนี้ เป็นหน้าที่ของสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีที่จะออกประกาศดังกล่าวและผมได้ประสานโดยตรงกับเลขาธิการคณะรัฐมนตรี (นายอำพน กิตติอำพน) และผู้บริหารของกรมประชาสัมพันธ์ด้วยแล้ว

อีกสักครู่หนึ่งก็มีนายแพทย์ผู้ใหญ่ของโรงพยาบาลท่านหนึ่ง (ดูเหมือนจะเป็นท่านรองผู้อำนวยการโรงพยาบาล) เข้ามากราบมัสการเจ้าคุณพระเทพปริยัติวิมล พร้อมทั้งนำแถลงการณ์ของคณะแพทย์เรื่องการสิ้นพระชนม์ถวาย เป็นอันว่าข่าวการสิ้นพระชนม์ถือเป็นข่าวทางการได้แล้ว

หลังจากนั้นไม่นานมีผู้มาส่งข่าวแจ้งวงสนทนาวว่า ความทราบฝ่าละอองพระบาทสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารแล้ว มีพระราชบัณฑิตทูลว่าจะทรงส่งข้าราชการบริพารในพระองค์มาปฏิบัติในการเคลื่อนพระศพให้จงตามสมควรแก่พระเกียรติยศ หน้าที่ของผมในเวลานั้นคงเหลือแต่เพียงการประสานงานให้ มีผู้ใหญ่ทางฝ่ายรัฐบาลมาร่วมในขบวนเชิญพระศพในเช้าวันรุ่งขึ้น ที่สุดแล้วรัฐบาลมอบหมายให้รองนายกรัฐมนตรี (นายพงศ์เทพ เทพกาญจนา) มาเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่

ผมได้แจ้งทางโทรศัพท์ให้ท่านทราบว่าจะให้แต่งกายเครื่องแบบปกติขาวไว้ทุกข์และมาที่ตึกวชิรญาณสามัคคีพยาบาล ในเวลาประมาณ 11.00 น. พร้อมกันนั้น ผมสั่งการให้สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีจัดรถตู้สามคันมารอปฏิบัติตามที่จะได้มอบหมายอีกครั้งหนึ่งในเช้าวันรุ่งขึ้น โดยให้พร้อมปฏิบัติตั้งแต่เวลา 08.00 น. เป็นต้นไป

(อ่านต่อฉบับรุ่งขึ้น)